

För partier i tiden

Gullan Gidlund

Politiska partier som studieobjekt har haft en central ställning i svensk statsvetenskaplig forskning under de gångna fyrtio åren. Även om partiforskning i snävare mening (med inriktning på partiorganisation) inte varit särskilt omfattande har stort intresse ägnats partiernas roll i och de förtroendevaldas betydelse för den representativa demokratin.¹ Här har den omfattande valforskningen i Göteborg spelat en nyckelroll, liksom den kommunalforskning som hade sin högkonjunktur under 1960- och 1970-talen och som bedrevs vid flera lärosäten i landet. Den senare forskningen var i likhet med valforskningen besjälad av uppfattningen att partier är de centrala aktörerna i det svenska politiska systemet.

SKIFTANDE TILLTRO TILL PARTIER

I ett längre historiskt perspektiv har tilltron till partier skiftat från tid till annan. Utbredd korruption och interna strider gav tidigt partibildningar dåligt rykte. Misstro mot partier, präglade även begynnelsen av det moderna representativa styrelseskicket. Denna ordning utmejslades inte, varken i teori eller i praktik, av pådrivande partier. Valet karaktäriserades som val mellan personer och inte organiserade politiska partier (Manin 2002: 152, 208–210). Representationstanken innebar att valda representanter skulle stå fria från utfästelser och fatta oberoende individuella beslut i förhållande till sina väljare. Här fanns således principiella invändningar mot partier som kunde utveckla både valprogram och aktiva länkningar mellan väljare och valda. Sverige var i detta sammanhang inget undantag. Det fanns förväntningar om att 1866 års svenska representationsreform skulle göra partier onödiga ”och placera den enskildes självständiga bedömning och ståndpunktstagande i centrum” (Back 1972: 18–19).

Denna inställning till trots inleddes det moderna svenska partiväsendets historia redan under tvåkammarens första riksdag med två riksdagspartier i Andra kammaren (Thermaenius 1933: 13–17; 1935: 9,14).² Dessa tidiga partier var huvudsakligen interna grupperingar som speglade betydelsefulla politiska skiljelinjer i riksdagen. De internt bildade

partierna fick snart hård konkurrens av den utvidgade rösträtten och utvecklade socialistiska organisationer med målsättningen att mobilisera nya grupper för politiskt inflytande. Men inte heller efter rösträttens utvidgning, när rikspartier av olika ursprung intog valda politiska församlingar, sågs partier alltid som en potential för demokratisk utveckling. Snarare fanns uppfattningar om att partier egentligen var osunda särintressen som hindrade utvecklandet av genuint demokratiska relationen och processer för att främja allmänintresset (Thermeanius 1933: 11; Anckar 1974: 7).

DEN LIVSKRAFTIGA NORMEN

Att partier fick ökad legitimitet var ett resultat av partiernas utveckling till breda sociala och politiska organisationer samt en expansion av verksamhetsfältet. Det var i den tillväxtmiljön som normen om partiväsendet som en nödvändig förutsättning för en politisk demokrati fick god jordmån. Partier har alltsedan dess – även i tider av kris (och kanske särskilt då) – själva aktivt medverkat till att framhålla sin roll och betydelse och också framgångsrikt bidragit till att förstärka föreställningen. Ifrågasättande av enskilda partiers framtida existens, kritik av partiernas centrala ställning eller analys av partikriser har i den politiska debatten av aktörerna själva stundtals uppfattats som ett angrepp på demokratin i stort. Det är mot den bakgrunden följdriktigt att partierna ursprungligen saknades som studieobjekt i direktiven till Demokratiutredningen; en utredning som hade till uppgift att ”belysa de nya förutsättningar, problem och möjligheter som det svenska folkstyret möter inför 2000-talet” (Dir 1997: 101).

I Sverige har det representativa demokratiprojektet betecknats som en folkstyrelse genom partier; ett epitet som visar normens styrka och betydelse. Det är svårt att bortse från att vi statsvetare aktivt bidragit till att hålla normen vid liv genom att reproducera föreställningar som gynnar och till och med konserverar synen på partier som en nödvändig förutsättning för politisk demokrati. Det har dock under senare tid inte saknats kritiska röster som pekat på partiets stigande funktionsproblem och alternativa aktörer och former för politiskt deltagande och inflytande. Normen har i praktiken utsatts för allvarliga hot men har en stark överlevnadsförmåga. Svenska partier har, som bekant, sedan en tid ökade problem att attrahera nya generationer för partipolitiskt arbete. Medlemsantalen i partiorganisationer och politiska ungdomsförbund har rasat. Tilltron till partier och politiker är låg visar undersökningar i Sverige och andra

demokratiska länder. Sören Holmberg konstaterar exempelvis i en artikel med den belysande titeln "Down and Down We Go: Political Trust in Sweden" (1999: 103–122) att orsakerna till den ökade misstron kan spåras till en rad faktorer, inte minst konsekvenser som har att göra med betydande ekonomiska och politiska förändringar liksom utvecklingstendenser i medierna. Gapet mellan politikens utformning och väljarnas förväntningar har ökat. Partiorganisationerna tycks ha dränerats på politisk energi. Tendensen är likartad i främst etablerade medlemsorienterade partier i gamla demokratier (Norris 2002; Dalton & Wattenberg 2002). Bland tänkbara orsaker till partiernas förändrade villkor återfinns strukturella faktorer som blivit allt synligare sedan slutet på 1900-talet. Det handlar om sociala och ekonomiska förändringar knutna till ökad globalisering, ökad politisk medialisering, fortsatt snabb utveckling inom informations- och kommunikationstekniken liksom fortsatt urbanisering och professionalisering samt förbättrad utbildningsnivå. Till detta kan läggas värderingsförskjutningar som förknippas med globaliseringen, främst individualisering som sker på mer traditionella kollektivs bekostnad. Listan av förändringsfaktorer är lång med det är viktigt att också påtala att partier inte ska ses som "offer" för externa krafter. Här finns komplexa orsakssammanhang. Det bör också uppmärksammas att det nu liksom förr finns partier och enskilda politiker som medverkat till att undergräva legitimiteten genom bristande etik och moral, och som avslöjats för "affärer" och skandaler liksom för maktmissbruk av olika slag (Andersson 2002; Citron 1999).

Ambitionen är här att reflektera över utgångspunkter och teoretiska perspektiv som varit förhärskande i partiforskningen och som påverkat föreställningarna om partier och som även bidragit till att se partiernas ställning i den svenska demokratin som given. En angelägen frågeställning är om det är så självklart att partierna förmår att utvecklas och överleva under nya villkor. Var står slaget om framtiden?

PARTIERS ANPASSNINGSFÖRMÅGA

Maurice Duvergers (1957) analytiska distinktion mellan idealtyperna kaderparti och massparti på 1950-talet fick genomslag i den partiteoretiska litteraturen. De externt bildade medlemspartierna blev sinnebilden för det "goda partiet" när Maurice Duverger hävdade att masspartimodellen hade framtiden för sig och var den mest demokratiska formen. Analysmodellen

var tacksam i Sverige inte minst mot bakgrund av svenska partiers koppling till folkrörelsetraditionen och de sociala och fackliga rörelsernas organisations- och verksamhetsformer. Etablerade svenska partier, med eller utan rötter i de gamla folkrörelserna, strävade under decennier också efter att betraktas som ett sådant massparti, helst ett folkrörelseparti (Gidlund 1989, 2004). För ett sådant parti är mobilisering av väljare i val av största vikt och uppbyggnad av en stark organisation en nödvändighet. Det handlar om att befordra aktivt deltagande bland medlemmar och sympatisörer även mellan valen. Detta kräver en organisation med program, beslutskapacitet och ekonomiska resurser liksom kanaler för information mellan partinivåer och mellan partiledning och medlemmar. För ett folkrörelseparti måste det också finnas framträdandeformer som gynnar mobilisering bland medlemmar och väljare. Partiet som mötesplats där politiska frågor diskuteras, politik utformas och förankras blir vital i denna modell.

Här har vi att göra med ett seglivat ideal som existerar trots att partierna tappat medlemmar i betydande storleksordning och förtroendevalda lever ett helt annat partipolitiskt liv än tidigare generationer.

Ett användbart perspektiv är att se partiet som aktör som kan laborera med olika strategier för att påverka sin situation. Två av framträdande strategier är anpassning och kontroll. Dessa strategier kan också användas av partier tillsammans i ett partisystem (Mair 1997: 10). Anpassning kan vara av mer organisatorisk art, men den kan även innefatta den politiska inriktningen och ske mer eller mindre "frivilligt" till allehanda förändringar och utmaningar. Kontroll som strategi blir möjlig när partier som aktörer i kraft av sin parlamentariska ställning har makt över utformningen av vitala politiska spelregler, t.ex. i författningsspolitiken eller i fråga om spelreglerna för det offentliga partistödet. För partier som tidigt etablerades i det nationella partisystemet finns särskilt goda förutsättningar att bevaka positioner och kontrollera att inga konkurrenter tar sig in i systemet.

Partiforskningen har i hög utsträckning anammat anpassningsstrategin och partiernas förmåga till anpassning till nya villkor. Särskilt har frågan om utvecklingen av partimodell engagerat forskare. Utifrån tanken på att partierna i hög grad anpassar sig till omgivningen och samhällsutvecklingen har intresset för att skissera och definiera efterföljaren till Duvergers masspartimodell varit stort. Otto Kirchheimers (1966) skisserade "catch-all"-partimodell betecknades vara masspartiets efterträdare. Där var "amerikaniseringen" av de europeiska partisystemen

vägledande. Det handlade om ideologiskt uttunnade, ”breda” partier, som vänder sig till alla röstberättigade med sina budskap och där mediernas roll i valkampanjerna är betydande. Därefter introducerad Angelo Panebianco (1988) det professionella väljarpartiet som liksom ”catch-all”-partiet inriktades på mediernas ökade betydelse och masspartiets skifte av fokus från medlemmar till väljare. Därefter myntade Richard Katz och Peter Mair (1997: 93–119) ”kartellpartiet” som den modell där länkningarna till staten förstärks på bekostnad av länkningar till det civila samhället.

Utifrån vilken norm utvärderas dagens partier?

Den tes som ligger till grund för min forskning är att svenska etablerade partier, som trots olikheter i ursprung under flera decennier utvecklades till att efterlikna folkrörelsemodellen och dessutom fortfarande tycks ha folkrörelsepartiet som norm, under senare tid alltmer utvecklat drag som karakteriserar en väljarpartimodell (Gidlund & Möller 1999, Gidlund 2004). Centralt i den partimodellen är fokus på val och valkampanjer men även en ökad efterfrågan på professionella krafter. Det senare sker på bekostnad av medlemmar. Mediernas roll ökar i den politiska opinionsbildningen liksom i politiken i stort. Detta tillsammans med en allt effektivare och snabbare kommunikationsteknik möjliggör direkta länkar till väljarna. Traditionella partistrukturer, medlemmar och partibyråkrati behövs visserligen fortfarande men har en mindre betydelsefull roll. Inte minst ur finansiell synpunkt minskar behovet av många medlemmar. Staten tar här över ett betydande ekonomiskt ansvar. Utvecklingen mot professionella väljarpartier innebär visserligen ett ökat beroende av väljarna men sammantaget en försvagning av länkningarna till det civila samhället och starkare bindning till det offentliga beslutsfattandet.

Analytiska modeller med utgångspunkt i det traditionella industrisamhällets förutsättningar ger knappast rättvisa åt dagens partier. Självfallet finns i gamla partier ett historiskt arv som är inbäddat i identiteten och som också gör sig påmint i symboler, traditioner och vissa besluts- och framträdandeformer (stigberoende) men detta får inte skymma sikten för förändringar och anpassningar till nya villkor. Med folkrörelsepartiet som norm och utgångspunkt riskerar de flesta utvärderingar som visar minskande antal medlemmar, minskad mötesaktivitet och ökad professionalisering att ensidigt tolkas i termer av misslyckanden och kris. Vad är det som säger att folkrörelsepartiet som modell är bäst anpassad att klara dagens politiska villkor?

PERSPEKTIV PÅ PARTIER

Även om partier har olika traditioner och varierar i fråga om organisationsstruktur så är det i den statsvetenskapliga litteraturen om moderna rikspartier – med fastare organisationsstruktur än de tidiga partibildningarna – vanligt att analytiskt identifiera funktioner som ett parti fyller på de olika ”arenor” där partiet uppträder. Åtskilliga svenska forskare har hämtat inspiration från den arenamodell som utvecklades av Gunnar Sjöblom i *Party Strategies in a Multiparty System* (1968). Analysmodellen tycks fortfarande ha en viss relevans inom partiforskningen – trots att antaganden om rationalitet inte riktigt ligger i tiden. I svensk statsvetenskap finns en lång tradition att studera ett enskilt parti (eller flera partier) som aktör (aktörer) i svensk politik. I den traditionen har fokus legat på ställningstaganden, debatter i politiska sakfrågor (exempelvis tjänstepensionsfrågan av Björn Molin 1967, familjepolitiken av Jonas Hinnfors 1992), ideologiska ställningstaganden (exempelvis socialdemokratins idéutveckling av Herbert Tingsten 1941, 1967, planhushållningsdebatten av Leif Lewin 1967, ”högervägen” av Kristina Boréus 1994, socialdemokratins dominans av Torsten Svensson 1994) eller konstitutionella frågor (exempelvis unionsdebatten av Evert Vedung, författningspolitik av Björn von Sydow 1989 och Torbjörn Bergman 1995). Därutöver har studier varit inriktade på partiorganisation och på enskilda partiers historiska utveckling (exempelvis Gidlund 1983, Albinsson 1986, Pierre 1986, Widfelt 1997, Teorell 1998).

Svensk statsvetenskap var under ett par decennier fångad i det systemteoretiska perspektivet och inom kommunalforskningen publicerades åtskilliga avhandlingar och rapporter i David Eastons art (se *Den kommunala självstyrelsen*, Volym I–III, Kommundepartementet). I detta perspektiv var intresset för partier främst kopplat till ”input-sidan”, flöden och processer, särskilt förmågan att artikulera och aggregera medborgarnas åsikter och opinioner till det politiska systemet. Modellen hade pedagogiska fördelar men frestade samtidigt forskarna till betydande förenklingar av politiken och dess förutsättningar. Kritiken har inte minst riktat in sig på att maktdimensioner marginaliserats.

Ett annat perspektiv som fick genomslag i forskningen om partier och partisystem var de moderna partiernas förmåga att mobilisera och organisera utifrån skiljelinjer/konflikter i samhället. Här blev Lipset och Rokkan förgrundsgestalter med antologin *Party Systems and Voter Alignments* (1967). Där uppmärksammades partiernas uppgift att vara agent för konflikter i de nationella partisystemen i västra Europa. Särskilt

kom analyserna av organisering och formering av partisystemen utifrån den industriella revolutionen med skiljelinjen mellan arbete och kapital att prägla forskningen lång tid framöver (Lipset & Rokkan 1967: 3ff). Frågan om vänster-högerskalans livskraft i svensk politik har i hög grad engagerat valforskningen. Henrik Oscarsson (1998) karaktäriserar dimensionen i termer av ”väl utvecklade ideologiska förenklingsverktyg” och ”en tydlig konfliktstruktur i partisystemet”. Etablerade partier har starka motiv för att se till att dimensionen reproduceras och att nya frågor snabbt länkas in i de kända och utmejslade linjerna. Till detta bör läggas att även den statsvetenskapliga forskningen deltagit i denna reproduktion och därmed förstärkt föreställningen om den dominerande och livskraftiga vänster-högerskalan. Även om skalan fått evidens under år av mätningar finns risk att föreställningen om stabilitet betonas medan förändringar endera förbises eller tolkas som marginella och därmed ointressanta. Valforskningen, som ju sitter med facit efter alla val, har visat en begränsad prediktionsförmåga. Det kan upplevas som om varje tänkbart utfall skulle kunna förklaras rationellt. Den andra övergripande uppgiften som Lipset och Rokkan behandlar är partiernas uppgift att vara instrument för integration. Enligt författarna har partierna visat förmåga att mobilisera och på det sättet bidragit till att integrera lokala samhällen till en nation eller en federation. Integrationsperspektivet har inte alls rönt samma forskningsintresse som konfliktperspektivet.

EN PARTIORGANISATION I FÖRÄNDRING

Ett parti behöver nödvändigtvis inte ha många medlemmar för att klara uppgiften att rekrytera kandidater till politiska poster, men med minskande partiidentifikation bland medborgarna ökar risken för betydande problem. Rekryteringsproblem kunde registreras redan vid en jämförelse mellan tillståndet vid slutet av 1970-talet och tjugu år därefter (Gidlund & Möller 1999). Det territoriella, sociala partimötet lever visserligen kvar i svenska partier men har inte samma vitala roll som tidigare. De tjocka stadgeböcker som reglerade mötesutformningen har förlorat både läsare och auktoritet. Utvecklingen inom kommunikations- och medieområdet har gett det traditionella mötet en allt hårdare konkurrens. Utmaningar kommer också från alternativa rörelser, tillfälliga aktioner som tillsammans med medier upplevs mer effektiva än partiernas möten. I en undersökning av de svenska partiernas mötesverksamhet i 50 lokala partisystem

framgick att antalet mötesdeltagare hade halverats under två decennier, från slutet av 1970-talet till slutet av 1990-talet (Gidlund & Möller 1999). Det tycks således finnas ett stigande problem att upprätthålla mötestraditionerna i partierna.

Partierna som mellanliggande organisation, det vill säga en organisation som har målsättningen att utgöra länkar mellan medborgare och den politiska makten, hamnar på efterkälken när medier direkt kan nå medborgarna med politiska budskap och utspel. Det blir frestande för partiledningar att testa opinioner, bedriva politiska utspel i medier i stället för att ta omvägen via partiernas traditionella mötesplatser. Partiet som demokratisk infrastruktur blir med andra ord passerad av medier som upplevs snabbare och effektivare, exempelvis de så kallade sociala medierna på internet.

Den minskade partiidentifikationen ger en ökad rörlighet och konkurrens på ”partimarknaden”. Fler människor engagerar sig i enskilda frågor, vissa frågor med stark koppling till olika perioder i livet, andra med skiljelinjer och dimensioner som bygger på nya frågor och samhällsproblem. Resultatet blir en fragmentering av politiken inom olika sakfrågor. Nya partier träder in på marknaden och söker mobilisera, vilket resulterar i ytterligare en fragmentering – denna gång av partisystemet som får ett större antal partier.

De svenska partier som växte fram kring förra sekelskiftet byggde på industrisamhällets hierarkiska organisationsprincip. Partierna införde tidigt en territoriellt baserad representationsmodell som bland annat innebar att den lägre nivåns partienhet utsåg representanter till den högre nivåns representativa organ. Sedan en tid har dessa formella, hierarkiska partiorganisationer utmanats av nya organisationsprinciper som växt fram med samhällsutvecklingen och som genererar plattare strukturer och nätverk. Utmärkande för nätverken är snabbhet, gränsöverskridande och flexibilitet. Den snabba utvecklingen inom kommunikations- och informationstekniken påverkar både utbredning och intensitet i nätverken. Inför denna utveckling har partierna ställts inför svårlösta problem. Parallelliteten mellan samhällsorganisationen och partiorganisationerna är fortfarande nödvändig för partier som har ambitionen att fungera som infrastruktur i samband med valen. Samtidigt tappar denna hierarkiska organisationsstruktur i värde för partiernas kontakter med medborgarna och det civila samhället. Den blir alltför tungrodd och upplevs ofta obsolet för dagens politiskt intresserade människor. Svenska partier har i viss mån anammat nätverkstanken och har en ambition att arbeta mindre formligt och

att öppna upp sina lokala organisationer. En viktig anledning till denna utveckling är medlemsminskningen och erfarenheterna av att ett formellt och traditionellt medlemskap i minskad utsträckning attraherar människor. När det gäller partiernas internationella samarbete, och särskilt det europeiska, så är nätverkslösningarna legio. Varje större partifamilj har utvecklat sina respektive partinät med EU som bas.

FRÅN MEDLEMSBEROENDE TILL BEROENDE AV STATEN

Påtaglig är professionaliseringen av valkampanjerna med allt större inslag av strategisk planering, organisering och genomförande. Partierna köper tjänster och anställer tillfällig personal för arbete med ”image”, kampanjer, media och information. Visserligen är medlemmars frivilliga arbete fortfarande betydelsefullt men med professionaliseringen minskar beroendet av de många medlemmarnas arbetsinsatser. Ökningen av andelen yrkespolitiker är vidare en typ av politisk professionalisering som bidragit till en maktkoncentration och elitisering av partierna. Yrkespolitikerna får dessutom ett allt större ansvar för valrörelserna; en utveckling som förstärkts av personvalsreformen där kandidaten sätts i centrum på ett nytt sätt.

En nödvändig förutsättning för de svenska partiernas politiska och administrativa professionalisering har varit partiernas allt starkare kopplingar till den offentliga makten. Det handlar dels om en integrering av de förtroendevalda i de politiska maktapparaterna, dels om att stat, landsting och kommuner i stigande utsträckning finansierar partiernas verksamhet. Den offentliga finansieringen har en utomordentligt stor betydelse för partiernas ekonomier (SOU 2004: 22, 2007/08: RFR 23). Incitamenten att satsa på att öka medlemsfinansieringen i partierna minskar påtagligt med tillgång och tillgänglighet av offentliga resurser. Intresset minskar knappast heller av förhållandena att partierna själva fattar besluten och att det saknas offentlig kontroll över hur de offentliga partistöden används. Risken är därmed betydande att medlemsrelationerna alltmer får karaktären av kundrelationer.

De etablerade partierna har sammanfattningsvis stärkt sin ställning i den offentliga maktapparaten. De har som aktörer i kraft av sina positioner kunnat kontrollera dagordningen och särskilt framgångsrikt tilldelat sig själva offentliga anslag för att finansiera både partiverksamhet och sitt parlamentariska arbete (2007/08: URF 1). Samtidigt har partiorganisationerna tappar i både kompetens och betydelse.

SLAGET OM FRAMTIDEN

I diskursen om demokratins beroende av partier betonas partiernas överlevnad och förmågan till anpassning till förändrade villkor. Den förstärks av partiforskningen som framhåller partiernas utvecklingstendenser och anpassningsförmåga. Forskningen ger dock inga entydiga svar på om partiväsendet är tidsbundet eller hur partiernas potentialer ser ut för framtida demokratiprojekt. Däremot finns en utbredd oro inför utvecklingstendenser i partierna som kan innebära en försvagning av den representativa demokratimodellen i nationalstaten.

Partiväsendet spelade en nyckelroll när det nationella demokratiprojektet inleddes. Särskilt betydelsefull blev ”kanalfunktionen”; att fungera som vitala länkar och aggregerare mellan det civila samhällets olika intressen till den politiska makten. Folkrörelsepartier med livaktiga partimöten och många medlemmar blev viktiga ingredienser i det framgångsrika nationella konceptet.

Utarmningen av partiorganisationerna får till konsekvens att politiken initieras och formas på andra arenor och av andra aktörer. Tjänstemän på olika nivåer och inom olika sektorer, experter, intressegrupper och medier får allt större utrymme som skapare av politik. Ökat beroende av omvärlden och behov av samarbete över nationella gränser bidrar aktivt till denna utveckling. Gränsdragningen mellan offentliga och privata aktörer i beslut som rör medborgarnas liv och villkor tenderar också att suddas ut. För väljarna innebär detta att ansvarskedjorna blir oklara och svåra att identifiera, vilket innebär att de allmänna valen som tillfälle för ansvarsutkrävande försvåras. Detta till trots visar utvecklingen att partierna har en obruten ambition till ansvarstagande och engagemang för val och valkampanjer. Valkampanjerna dirigeras och organiseras numera av partiledningar och yrkespolitiker men i hög grad även av professionella reklam- och mediekonsulter. Vi kan se ett skifte av partimodell från folkrörelsepartier till väljarpartier. Men trots försvagning av kanalfunktionen fungerar partiväsendet – nu med betoning på val och valkampanjer och det offentliga beslutsfattandet. Förändringar t.ex. av organisatorisk karaktär kan balanseras mot ny och effektivare informationsteknik. Däremot kan utarmningen av kanalfunktionen få följdverkningar på lite längre sikt och hota partiväsendets starka fäste i den offentliga maktapparaten. Minskad partiidentifikation, ökad väljarrörlighet, en ökad fragmentering av sakfrågor samt ett ökat utbud av nya partier skapar en politisk instabilitet och oförutsägbarhet i politiken. Detta ökar ytterligare riskerna

för legitimitetssvikt. I ett sådant scenario sker en påtaglig försvagning av partier som infrastruktur i en representativ demokrati.

Den representativa demokratimodellen utmanas av direkta former för politiskt deltagande, inte minst folkomröstningar och olika former av folkinitiativ. Dessa former visar sig kunna få betydande återverkningar på enskilda partier och partisystem i sin helhet. Inom EU har partiväsendet inledningsvis kämpat mot ogynnsamma institutionella villkor som förhindrat och försenat möjligheterna att erövra en position i en demokratisk infrastruktur, jämfört med situationen i nationalstaten. Den partipolitiserings av EU som nu pågår drivs fram av konstitutionella förändringar samt av behovet att stärka den demokratiska legitimiteten för hela projektet ger dock ännu inga starka indicier för att partiväsendet skulle vinna slaget och kunna spela en huvudroll.

Är det kanske rimligt att dra slutsatsen att vi ser slutet på en epok med partierna i huvudrollen och att det sker ett skifte där en deltagardemokratisk modell ”där den enskildes självständiga bedömning och ståndpunktstagande” gör partier onödiga? Om detta kan forskningen endast spekulera. I ett globaliseringsperspektiv utmålas partierna ibland som en av globaliseringens förlorare. Detta följer av logiken att partiväsendet, liksom den representativa demokratin, av hävd har stark koppling till nationalstaten och att försvagningen av nationalstaten därmed också påverkar dess centrala aktörer. Individualisering, personligt självförverkligande och val av livsstil blir allt viktigare vilket innebär att etablerade partier förtvinar medan det politiska engagemanget kanaliseras till nya sociala rörelser, NGO:s och andra frivilliga organisationer och aktioner. Även om partier inte längre är politiska innovatörer har de fortfarande kapacitet att vara inflytelserika aktörer för att driva igenom krav i olika processer inom olika politiska system (Castells 2004: 426). Partiforskarna David Farell och Paul Webb hamnar i diskursen om partiernas förmåga till anpassning och överlevnad och menar att trots att vi kan vänta oss mer av folkomröstningar och folkinitiativ och att den nya informationstekniken ökar möjligheterna för mer direktdemokratiska modeller för politiska deltagande skulle, det vara ”orealistiskt” att låta sig ryckas med av sådana visioner där partier saknar en roll. Det är mer troligt, menar dessa forskare, att vi kan tala om ”the survival of both parties and representative democracy” (Farell & Webb 2002: 123).

Jag konstaterar att den svenska partiforskningen, både i snäv och vidare bemärkelse, lutar sig tungt mot den internationella litteraturen. Det

är härifrån perspektiv hämtas och ”försvenskas” för att kunna sättas in i den normkatalog som upprättats om partiernas nödvändighet för demokratin och folkrörelsepartiets överhöghet och fortlevnad i det svenska kunskapssamhället. Huruvida den svenska partiforskningen återgäldat de internationella impulserna kan dock diskuteras.

Noter

- 1 Se Lena Wängneruds artikel i denna volym.
- 2 Ministriella partiet respektive Lantmannapartiet.

Referenser

ALBINSSON, PER, 1986. *Skiftningar i blått: Förändringar inom Moderata Samlingspartiets riksorganisation 1960–1985*. Lund: Kommunfakta.

ANCKAR, DAG, 1974. *Analys av partiernas beteende: En fallstudie i partistrategi*. Åbo: Åbo Akademi.

ANDERSSON, STAFFAN, 2002. *Corruption in Sweden: Exploring Danger Zones and Change*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen.

BACK, PÄR-ERIK, 1972. *Det svenska partiväsendet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

BERGMAN, TORBJÖRN, 1995. *Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation*. Umeå University: Department of Political Science.

BORÉUS, KRISTINA, 1994. *Högervåg. Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969–1989*. Stockholm: Tidens förlag.

CASTELLS, MANUEL, 2004. *The Power of Identity*, Volume II, Oxford: Blackwell Publishing.

CITRON, BRITT-MARIE, 1999. *Sölve & D*. Stockholm: Norstedts.

DALTON, RUSSEL, J. & WATTENBERG, MARTIN, P. (red), 2002. *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Dir 1997:101.

DUVERGER, MAURICE, 1957. *Political Parties*. New York: Wiley.

- FARELL, DAVID M. & WEBB, PAUL, 2002. "Political Parties and Campaign Organizations", i Dalton & Wattenberg (red) *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- GIDLUND, GULLAN, 1983. *Partistöd*. Lund: Liber Förlag.
- GIDLUND, GULLAN, 1989. "Folkrörelsepartiet och den politiska styrelsen. SAP:s organisationsutveckling", s 282–308 i Misgeld, Klaus, Molin, Karl & Åmark, Klas (red), *Socialdemokratins Samhälle*. Stockholm: Tiden.
- GIDLUND, GULLAN & MÖLLER, TOMMY, 1999. *Demokratins trotjänare*. SOU 1999:130.
- GIDLUND, GULLAN, 2004. "Folkrörelsepartiet och kunskapssamhället", i Ruin, Olof (red) *Politikens ramar och aktörer*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- HINNFORS, JONAS, 1992. *Familjepolitik. Samhällsförändringar och partistrategier 1960–1990*. Göteborg: Göteborg Studies in Politics 26.
- HOLMBERG, SÖREN, 1999. "Down and Down We Go: Political Trust in Sweden", s 103–122 i Norris, Pippa (red), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.
- KIRCHHEIMER, OTTO, 1966. "The Transformation of the Western European Party System" i La Palombara, & Weiner, (red), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.
- LEWIN, LEIF, 1967. *Planhushållningsdebatten*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- LIPSET, SEYMOUR, M. & ROKKAN, STEIN, 1967. "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction", i Lipset, Seymour, M. & Rokkan, Stein (red), *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.
- LIPSET, SEYMOUR, M. & ROKKAN, STEIN (red), 1967. *Party Systems and Voter Alignments*. New York: The Free Press.
- MAIR, PETER, 1997. *Party System Change. Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press.
- MANIN, BERNARD, 2002. *Den representativa demokratins principer*. Stockholm: SNS.
- MOLIN, BJÖRN, 1967. *Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik*. Göteborg: Akademiförlaget.
- NORRIS, PIPPA, 2002. *Democratic Phoenix. Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OSCARSSON, HENRIK, 1998. *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996*. Göteborg: Göteborgs Studies in Politics 54.

- PANEBIANCO, ANGELO, 1988. *Political Parties: Organizations and Power*. New York: Cambridge University Press.
- PIERRE, JON, 1986. *Partikongresser och regeringspolitik. En studie av den socialdemokratiska partikongressens beslutsfattande och inflytande 1948–1978*. Lund: Kommunfakta.
- SJÖBLOM, GUNNAR, 1968. *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.
- SVENSSON, TORSTEN, 1994. *Socialdemokratins dominans. En studie av den svenska socialdemokratins partistrategi*. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 120.
- VON SYDOW, BJÖRN, 1989. *Vägen till enkammarriksdagen. Demokratisk författningspolitik i Sverige 1944–1968*. Stockholm: Tiden.
- TEORELL, JAN, 1998. *Demokrati eller fåtalsvälde? Om beslutsfattande i partiorganisationer*. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen, 129.
- THERMAENIUS, EDVARD, 1933. *Sveriges politiska partier*. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- THERMAENIUS, EDVARD, 1935. *Riksdagspartierna*. Stockholm: Sveriges riksdag. Senare avdelningen. Band XVII.
- TINGSTEN, HERBERT, 1967. *Den svenska socialdemokratins idéutveckling 1*. Stockholm: Aldus/Bonniers (originalutgåvan från 1941).
- WIDFELT, ANDERS, 1997. *Linking Parties with People? Party Membership in Sweden 1960–1994*. Göteborg: Göteborgs Studies in Politics 46.
- SOU 2004:22. *Allmänhetens insyn i partiernas och valkandidaternas intäkter*.
- Sveriges Riksdag 2007/08: URF 1. *Inflytande över stöd till riksdagsledamöternas och partigruppernas arbete i riksdagen*.
- Sveriges Riksdag 2007/08: RFR 23. *Utvärdering av det kommunala partistödet*. Konstitutionsutskottet.